

Vragen amicus curiae.

De vragen zijn beantwoord door ██████████, vergunningverlener Wnb soortbescherming voor de provincie Gelderland.

Ik wil mij op voorhand even verontschuldigen omdat ik geen volledig beeld heb kunnen schetsen van de problemen en risico's die hier allemaal bij spelen. Het ontbreekt mij eenvoudigweg aan de tijd om de vragen te beantwoorden met alle facetten en nuanceringen die daarbij te maken zijn en die op dit moment in het werkveld spelen.

Hieronder zijn de vragen opgesomd. Niet alle vragen hoeven te worden beantwoord. Het staat 'meedenkers' vrij om te kiezen welke vragen zij beantwoorden.

1. In hoeverre is endoscopisch onderzoek a. gebruikelijk en b. geschikt om te beoordelen of er in een spouwmuur vleermuizen aanwezig kunnen zijn, en zo ja, welke eisen moeten aan een dergelijk onderzoek worden gesteld?

Vraag 1 tot en met 4 kunnen, zoals ze zijn gesteld, voor enige spraakverwarring zorgen. In principe is elk gebouw wel geschikt voor vleermuizen, tenzij er geen spouw aanwezig is, er geen dakpannen op liggen, er nergens boeiboorden, dakgoten of gevelbetimmeringen zitten en alle mogelijke spleten of gaten hermetisch afgesloten zijn. Dat is eigenlijk nooit het geval. Na-isolatie doe je per definitie bij woningen die geschikt zijn voor vleermuizen, er is bijna altijd wel ergens toegang tot de spouw of het dak mogelijk. De zogenaamde "quickscan" kun je wat dat betreft eigenlijk ook gewoon overslaan, men kan er vanuit gaan dat er vleermuizen kunnen zitten!

De vraag zou dus ook beter kunnen zijn, kun je met een endoscopisch onderzoek de aanwezigheid van vleermuizen uitsluiten?

Hier zitten twee aspecten aan. Je kunt met een endoscoop zoeken naar in die ruimte aanwezige vleermuizen en naar sporen van vleermuizen (vleermuiskeutels) waaruit blijkt dat op enig moment in het verleden, vleermuizen aanwezig zijn geweest.

De aanwezigheid van vleermuizen vaststellen, nodig om te weten of er sprake is van overtreding op artikel 3.5 lid 1, 2 en 4 van de Wnb, is voor een zeer ervaren ecooloog die weet waar hij/zij op moet letten, al een hele opgave. De spouw is nooit helemaal goed te overzien, je kan niet vanaf de grond via een paar open stootvoegen, een volledige gevel afzoeken. In de beoordeling van ontheffingsaanvragen accepteren wij in Gelderland het endoscopisch onderzoek alleen voor het uitsluiten van vleermuizen in kleine overzichtelijke ruimten, zoals boomholtes of een ondiepe spleet. Bij woningen met spouwruimte en een pannendak is het risico dat vleermuizen of sporen over het hoofd worden gezien, daarbij te groot.

Bij tussenwoningen zijn er soms spouwruimten tussen de huizen aanwezig die niet zijn te overzien. Verder zitten er diverse deur- en raamkozijnen in de weg, vensterbanken, oud isolatiemateriaal, cementbaarden, etc. die het zicht belemmeren. In de overgangen van de muur naar het dak, die niet te zien zijn, kunnen ook openingen zitten die geschikt zijn voor vleermuizen. En soms geeft de spouw ook toegang tot een kruipruimte of het dakbeschot, waar vleermuizen kunnen zitten. Met een gewone ladder kom je bijna nooit op alle plekken. Daarvoor moet het onderzoek dan worden uitgevoerd met een hoogwerker, om zo alle zijden, inclusief de achterkant van de woning te kunnen onderzoeken. Op die manier ben je per woning al snel meer dan een halve dag bezig, met

ook nog aanzienlijke kosten voor een hoogwerker, en dan nóg kan je niet garanderen dat er geen vleermuizen aanwezig zijn, of zijn geweest. Om onoverzichtelijke delen toch goed te kunnen overzien zullen daarbij ook gaten geboord moeten worden. Door het boren van gaten verstoor je mogelijk al vleermuizen, wat een overtreding is van artikel 3.5 lid 2 van de Wnb, dit geldt zeker in de winterperiode wanneer de vleermuizen in winterrust zijn.

Daarbij zegt het moment van opnemen niks over het gebruik door vleermuizen in een andere periode van het jaar. Als in de winter geen vleermuizen worden aangetroffen (geen kans op doden, verwonden of verstoren, 3.5 lid 1 en 2) kunnen er best vleermuizen aanwezig zijn geweest in de kraamperiode. Wanneer de verblijfplaats wordt vernield wordt daarmee nog steeds artikel 3.5 lid 4 overtreden. Om vast te stellen of er in een andere periode, dan ten tijde van het onderzoek, vleermuizen aanwezig zijn, kun je afgaan op sporen (vleermuiskeutels) mits je die kunt waarnemen en verzamelen. Maar met die sporen kun je niet met zekerheid iets zeggen over de vleermuissoorten die er aanwezig zijn. Je zult daarvoor dan weer eerst DNA onderzoek moeten laten uitvoeren. Je kunt daarbij niet volstaan met alleen een steekproefmonster, verschillende soorten kunnen namelijk gebruik maken van dezelfde spouwruijnte, hiervoor zul je meerdere samples moeten nemen.

Het waarnemen van vleermuiskeutels rondom een opening of in de spouw, is weliswaar een indicatie voor de aanwezigheid, maar het ontbreken van die keutels is geen garantie voor de afwezigheid, immers kunnen deze sporen, al dan niet opzettelijk, weggehaald zijn.

De inspectie die een werknemer van een isolatiebedrijf nu standaard met een endoscoop uitvoert, heeft vaak alleen als doel om op voorhand vast te stellen of de spouw geschikt is voor na-isolatie, welk type en hoeveel isolatiemateriaal ongeveer nodig is en of er veel "cementbaarden" in de weg zitten. Er kan dan wel worden aangegeven dat er ook "even" naar vleermuizen is gekeken, maar een uitgebreide inspectie op vleermuizen vraagt een behoorlijke extra inspanning. Nog even los van het feit dat er ook ecologische deskundigheid voor nodig is. De zorgvuldigheid en nauwkeurigheid waarmee deze inspectie plaatsvindt, is bepalend voor de trefkans, en al wordt die nooit 100%, het risico op een glijdende schaal is daarmee groot, zeker als er geen direct belang (voor de aannemer) bij betrokken is en de controles (toezicht en handhaving) hierop ook haast niet mogelijk zijn. Daarmee wordt het snel een sluitpost op de begroting. Daarnaast is na-isolatie op dit moment niet meldings-plichtig, laat staan vergunnings-plichtig en vinden effectieve controles dus slechts bij toeval plaats.

Er zullen ecologische adviesbureaus zijn die beweren dat het endoscopisch onderzoek een goed alternatief is voor het onderzoek conform het vleermuisprotocol (= gemiddeld 4 veldbezoeken met batdetector) maar hier dient bij in ogenschouw te worden genomen dat endoscopisch onderzoek voor adviesbureaus vooral ook een goed alternatief als "verdienmodel" kan zijn. Immers endoscopisch onderzoek kan je jaarrond uitvoeren, je hoeft er niet in het holst van de nacht je bed voor uit, en je kan het ad-hoc uitvoeren op moment dat een project zich aandient. Daarmee biedt het een veel breder handelingsperspectief voor adviesbureaus. Echter zullen de kosten van visueel inspecteren voor meer dan één gebouw, binnen een-en-hetzelfde project, al snel de onderzoekskosten conform het vleermuisprotocol overstijgen, waarbij onderzoek volgens het protocol betrouwbaarder is en onafhankelijker. Vleermuisactiviteit wordt nog

regelmatig waargenomen op plaatsen waar je dit op het eerste gezicht niet direct zou verwachten.

2. **In hoeverre is ecologisch onderzoek a. gebruikelijk en b. geschikt om te beoordelen of er in een spouwmuur vleermuizen aanwezig kunnen zijn, en zo ja, welke eisen moeten aan een dergelijk onderzoek worden gesteld?**

Zoals gezegd is de aanwezigheid van vleermuizen bijna altijd wel mogelijk, daarvoor hoef je geen “onderzoek” uit te voeren, voor het uitsluiten van vleermuizen of hun verblijfplaatsen, wél.

3. **Indien uit de in 1 en/of 2 genoemde onderzoeken volgt dat niet kan worden uitgesloten dat vleermuizen in een spouwmuur aanwezig kunnen zijn, in hoeverre is nader ecologisch onderzoek a. gebruikelijk en b. geschikt om te beoordelen of er in een spouwmuur daadwerkelijk vleermuizen aanwezig zijn, en zo ja, welke eisen moeten aan een dergelijk onderzoek worden gesteld?**

Er is een consensus over wat er nodig is aan ecologisch onderzoek om de verschillende soorten en hun verschillende typen verblijfplaatsen vast te stellen. Dit is vastgelegd in het vleermuisprotocol. Hier zit nog steeds een zekere beperking op de trefkans, zeker omdat deze onderzoekresultaten voor het aanvragen van een ontheffing voor drie jaar toegepast mogen worden, maar activiteit van vleermuizen wordt wel in relatie tot het type verblijfplaats en in het goede seizoen waargenomen. Met name het zwermgedrag bij kraamverblijven en winterverblijven is een goede indicatie om snel te zien waar een kolonie aanwezig is. De kans dat deze kolonie waargenomen wordt bij een visuele inspectie is afhankelijk van de nauwkeurigheid waarmee de visuele inspectie wordt uitgevoerd, het seizoen en het kunnen waarnemen van de sporen op een overzichtelijke plek. Hier zit een veel groter onzekerheidsfactor in dan het onderzoek volgens het vleermuisprotocol.

4. **Zijn er alternatieve onderzoeksmethoden beschikbaar aan de hand waarvan kan worden beoordeeld of er in een spouwmuur vleermuizen aanwezig kunnen zijn, respectievelijk daadwerkelijk aanwezig zijn, en zo ja, welke eisen moeten aan dergelijke onderzoeken worden gesteld?**

Zie opmerkingen onder vraag 1.

5. **Wat zijn bij benadering de gemiddelde kosten per m² spouwmuur van een gemiddelde woning van de onderzoeken als bedoeld onder 1, 2, 3 en 4 naar de mogelijke, respectievelijk daadwerkelijke aanwezigheid van vleermuizen in een spouwmuur?**

Even los van of het wenselijk is, vanwege de genoemde risico's om vleermuizen over het hoofd te zien door ondeskundigheid, onzorgvuldigheid of het opzettelijk verwijderen van sporen, zal een goed en nauwkeurig visueel onderzoek voor één woning waarschijnlijk goedkoper zijn, dan voor diezelfde woning een volledig protocollair onderzoek (minimaal 4 veld bezoeken met batdetector) uit te voeren. Dit zal met meer woningen (bijvoorbeeld een huizenblok) al snel zijn omslagpunt bereiken. Tenzij men dit ten koste laat gaan van de deskundigheid en zorgvuldigheid waarmee een visuele inspectie moet worden uitgevoerd. Al zullen er partijen zijn die het tegendeel beweren.

6. **Welke bijkomende kosten en andere schade - als bijvoorbeeld een stijging van de spouwmuurisolatiekosten en het pas later kunnen genereren van de**

met een spouwmuurisolatie te realiseren energiebesparing - kunnen optreden in verband met het moeten uitvoeren van de onder 1, 2, 3 en 4 bedoelde onderzoeken? Vallen die kosten en schade bij benadering te kwantificeren, het liefst in de vorm van een bedrag per m² spouwmuur van een gemiddelde woning per maand dat de spouwmuur niet is geïsoleerd.

Dit lijkt mij geen relevante vraag in relatie tot de overtreding van een verbod van de Wet natuurbescherming. Een schade die de staat van instandhouding in gevaar brengt is niet in geld uit te drukken. Als niet bekend is wat de staat van instandhouding precies is, (voor de meeste soorten vleermuizen is dit op dit moment niet goed bekend) en men de aanwezigheid van een kraam- of (massa)winterverblijfplaats door onzorgvuldig of niet toereikend onderzoek niet kan uitsluiten, weet men ook niet welke risico's men loopt ten aanzien van deze staat van instandhouding. Daarnaast moet men een alternatievenafweging maken (zie ook vraag 7). Als deze projecten niet collectief uit te voeren zijn, moet de methodiek van de uitvoering (na-isolatie) misschien aangepast worden, bijvoorbeeld door isolatiemethoden te ontwikkelen waarbij geen lijmverbindingen meer hoeven te worden toegepast, zodat vleermuizen nog een kans hebben te ontsnappen.

7. **In hoeverre en op welke manier zou samenwerking tussen de bij de spouwmuurisolatie betrokken partijen, als bijvoorbeeld (behartigers van de belangen van) corporaties, andere verhuurders, particuliere woningeigenaren, spouwmuurisolatiebedrijven en overheidsinstanties, eraan kunnen bijdragen dat de genoemde onderzoeken goedkoper kunnen zijn en ook sneller kunnen worden uitgevoerd?**

Een collectief project van meerdere woningen is makkelijker protocollair rendabel te onderzoeken. Daarnaast kunnen de gebouwen standaard ongeschikt gemaakt worden in de juiste periode doormiddel van exclusion-flaps, zodat vleermuizen wel kunnen ontsnappen, maar niet meer terugkeren. (Het aanbrengen van exclusionflaps is wel een delicate klus die bij uitvoering door een ondeskundig persoon, meer kwaad dan goed kan doen). Daarnaast kan men door een overcompensatie aan alternatieve verblijfplaatsen te realiseren, zorgen voor voldoende alternatieve verblijfplaatsen. Deze wordt dan gebaseerd op een worstcase scenario, waarbij ook bij een onvolledig uitgevoerd onderzoek, er beperkte risico's zijn voor de staat van instandhouding. Dit zijn methodieken die bij grootschalige renovatieprojecten nu ook worden toegepast. En die in theorie (!) bij diverse Soortmanagementplannen ingezet worden. Hier zitten echter wel grote risico's aan, omdat deze methodieken nog maar amper in de praktijk uitgetest zijn en vaak (te) veel op theoretische aannames berusten.

8. **Heeft u nog andere opmerkingen of suggesties voor het aan de orde gestelde onderwerp van spouwmuurisolatie en het in kaart brengen van de eventuele gevolgen daarvan voor vleermuizen?**

U zult merken dat er veel over soortmanagementplannen wordt gesproken. Dit lijkt in eerste instantie een goede oplossing om volgens een vaste systematiek, de grote uitdagingen en druk vanuit de energietransitie het hoofd te bieden. Hier zitten echter ook risico's aan die niet altijd goed in beeld zijn gebracht en moeilijk te controleren en te managen zijn. Op papier is het dan allemaal geregeld, maar in de praktijk ligt het een stuk genuanceerder. De grote renovatieprojecten die wijkgericht te werk gaan lenen zich

goed voor een dergelijke generieke methodiek. Men kan immers de onderzoekskosten en maatregelen uitsmeren over een groot collectief. Voor het ad-hoc isoleren van particulieren is echter een andere methodiek nodig. Hier zou ingezet moeten worden op een standaard werkmethode waarbij doden en verwonden kan worden voorkomen en daarnaast voldoende verblijfplaatsen worden aangeboden. Dit kan mijn inziens niet aan een aannemer worden overgelaten zolang deze maatregelen niet gestandaardiseerd zijn en wettelijk opgelegd, anders wordt het immers een sluitpost op de begroting. Het vraagt ook een zekere mate van ecologisch inzicht en deskundigheid om effectieve maatregelen te kunnen nemen, deze kunnen voor elke situatie anders zijn. Het zou beter zijn als dit bij een gecertificeerd en gespecialiseerd bedrijf komt te liggen die hier beter op aangesproken kan worden en zonodig afgerekend. Dit vraagt eigenlijk een landelijke aanpak zoals bijvoorbeeld via een bouwbesluit en een meldingsplicht waarop toezicht en handhaving ook ingezet kan worden. Dit uitwerken en de verschillende partijen hierbij betrekken is onder de huidige druk vanuit de energietransitie nog een behoorlijke opgave.